

УДК 811.161.2'37'367.335

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/42-2-44>

Тетяна ЧУБАНЬ,

orcid.org/0000-0002-7199-0684

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української лінгвістики та методики навчання
Університету імені Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Київська область, Україна) chuban1960@ukr.net*

Тетяна ЛЕВЧЕНКО,

orcid.org/0000-0002-4275-7701

*доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри української лінгвістики та методики навчання
Університету імені Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Київська область, Україна) tanyalevchenko2010@ukr.net*

СИНТАКСИС У МОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті досліджено питання про значення спостереження над словосполученням, реченням і текстом при вивченні синтаксису української мови у закладах вищої освіти. Схарактеризовано особливості викладання елементів синтаксису, описано особливості синтаксичних одиниць, будову та модальні відтінки речень, наведено приклади типів складних речень. Ілюстративний матеріал статті – мова повісті Юрія Федьковича «Штефан Славич», у якій вбачаємо кращі зразки українського художнього мовлення.

Статтю побудовано на власних дослідженнях та одержаних, унаслідок їх проведення, результатах.

Мета роботи – встановити методичні особливості вивчення типів та співвідношень між синтаксичними одиницями української мови, виявити характерну для кожного речення структуру і синтаксичну віднесеність основного змісту речення до дійсності, розкрити своєрідність значень складних речень з сурядним, підрядним і недиференційованим синтаксичними зв'язками.

Методологія. Застосовано предметний рівень методологічного аналізу, тобто дисциплінарна методологія як сукупність методів і принципів дослідження, що використовуються у лінгводидактичній науковій дисципліні, де сама наукова дисципліна є основною формою організації наукового пізнання. Використано емпіричні методи наукового дослідження, тому, отримана за допомогою цих методів наукового дослідження інформація є основою для подальшого теоретичного осмислення пізнавальних процесів. При вивченні закономірностей, що діють у граматичній будові мови, значне місце відводиться системно-структурному аспекту досліджуваних об'єктів.

Наукова новизна. Актуальність обраної теми визначається тим, що в українській мовознавчій науці немає досить широких праць, у яких би комплексно і усебічно досліджувалися особливості вивчення трьох синтаксичних одиниць.

Висновки. Вивчення та опис синтаксичних явищ сучасної української мови у закладах вищої освіти неможливі без ілюстративних прикладів. Мова художніх творів – важливий матеріал для розрізнення типів словосполучень, речень, текстів.

Ключові слова: синтаксичні одиниці, сучасна українська мова, мовний матеріал, особливості вивчення, синтаксис.

Tetiana CHUBAN,

orcid.org/0000-0002-7199-0684

*PhD in Philology, Associate Professor,
Associate Professor at the Ukrainian Linguistic and Teaching Methods Department
Hryhoriy Skovoroda University in Pereiaslav
(Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine) chuban1960@ukr.net*

Tetiana LEVCHENKO,

orcid.org/0000-0002-4275-7701

*Doctor of Philological Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Ukrainian Linguistic and Teaching Methods
Hryhoriy Skovoroda University in Pereiaslav
(Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine) tanyalevchenko2010@ukr.net*

SYNTAX IN THE LANGUAGE TRAINING OF THE UKRAINIAN LANGUAGE TEACHER

The article examines the question of the importance of observing the phrase, sentence and text in the study of the syntax of the Ukrainian language in higher education institutions. Peculiarities of teaching syntax elements are characterized,

peculiarities of syntactic units, structure and modal shades of sentences are described, examples of types of complex sentences are given. Illustrative material of the article is the language of Yuri Fedkovych's novel «Stefan Slavych», in which we see the best examples of Ukrainian artistic speech.

The article is based on our own research and the results obtained as a result of their conduct.

Identify the structure and syntactic relevance of the main content of the sentence to reality, to reveal the originality of complex sentences with concordant, subordinate and undifferentiated syntactic connections.

Methodology. The subject level of methodological analysis is used, ie disciplinary methodology as a set of research methods and principles used in linguodidactic scientific discipline, where the scientific discipline itself is the main form of organization of scientific knowledge. Empirical methods of scientific research are used, therefore, the information received by means of these methods of scientific research is a basis for the further theoretical comprehension of cognitive processes. In the study of patterns that operate in the grammatical structure of language, a significant place is given to the system-structural aspect of the studied objects.

Scientific novelty. The relevance of the chosen topic is determined by the fact that in Ukrainian linguistics there are not enough extensive works in which the features of the study of three syntactic units would be comprehensively studied.

Conclusions. The study and description of syntactic phenomena of the modern Ukrainian language in higher education institutions is impossible without illustrative examples. The language of works of art is an important material for distinguishing types of phrases, sentences, and texts.

Key words: syntactic units, modern Ukrainian language, language material, features of study, syntax.

Постановка проблеми. Сучасний світ потребує висококваліфікованих спеціалістів. Викладання української мови на факультетах підготовки вчителів української мови здійснюється на основі дидактичних принципів, або положень, які зумовлюють доцільний вибір методів і прийомів викладання, забезпечують належний рівень засвоєння змісту курсу «Сучасна українська мова (синтаксис)». Проблема статті полягає у доведенні того факту, що разом з науково-дослідницькою метою, обравши методичну точку зору щодо дослідження і вивчення синтаксису, необхідно добирати мовне підтвердження шляхом спостереження над мовою, використовуючи для цього доступні засоби і методи, будемо висвітлювати синтаксичний рівень, розглядати, досліджувати й описувати методику вивчення синтаксичних одиниць.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Граматичне вчення містять українські підручники та посібники, у яких переважно є доведення складних і важливих процесів у розвитку граматичної науки (О. Безпояско, І. Вихованець, К. Городенська, В. Горяний, А. Грищенко, І. Дацюк, М. Доленко, А. Кващук, О. Мельничук, К. Шульжук та інші). У процесі навчання відбувається пізнання, усвідомлення мовної реальності, її структури, законів, згідно з якими відбувається мовне оформлення і вираження думки. При вивченні закономірностей, що діють у граматичній будові мови, значне місце відводиться системно-структурному аспекту досліджуваних об'єктів. Будь-який об'єкт із структурою – це система (О. Безпояско, І. Вихованець, О. Мельничук, К. Городенська, А. Грищенко, К. Шульжук та інші). Визначаючи структуру мови, студентам ЗВО вказують, що в ній системно пов'язані окремі рівні (фонетичний, лексичний, грама-

тичний). Граматична структура підпорядкована загальній структурі мови (І. Вихованець, О. Мельничук). З'ясування закономірностей розвитку граматичної структури неможливе без урахування змінності мови і її системного характеру. Мова як живий організм постійно розвивається, тому як студентам, так і викладачам потрібно завжди вдосконалювати свої знання. Мовна реальність як об'єкт дослідження є змінною, а завдання дослідника – розпізнати ці зміни та описати їх.

Мета статті: встановити методичні особливості вивчення типів та співвідношень між синтаксичними одиницями української мови, виявити характерну для кожного речення структуру і синтаксичну віднесеність основного змісту речення до дійсності, розкрити своєрідність значень складних речень з сурядним, підрядним і недиференційованим синтаксичними зв'язками.

Готуючи статтю, ми мали на меті вирішити такі **завдання:** дослідити шляхом спостереження над мовою літературних творів особливості простого і складного синтаксису; проаналізувати форми вираження категорії модальності; схарактеризувати своєрідність складних речень з сурядним, підрядним і недиференційованим синтаксичними зв'язками.

Теоретико-методологічну основу дослідження становили основні положення теорії наукового пізнання, системно-структурний підхід, що передбачає системний аналіз сутності процесу мовної підготовки учителів української мови, принципи єдності й діяльності, взаємозв'язку теорії та практики навчання, система контролю інтелектуальних здібностей людини. Було використано теоретичні методи: порівняння, відповідно до якого здійснювалося зіставлення досліджуваних об'єктів і виявлялися подібності та відмінності;

класифікація, що полягає в упорядкуванні досліджуваних синтаксичних одиниць. Для вивчення синтаксичних одиниць важливе значення має практичне заняття – форма навчального заняття, при якій викладач організовує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень дисципліни навчального плану спеціальності.

Актуальність обраної теми визначається тим, що в українській мовознавчій науці немає досить широких праць, у яких би комплексно і усебічно досліджувалися особливості вивчення трьох синтаксичних одиниць. У роботі розглядається також питання взаємовпливів синтаксичних одиниць як лінгвістичне вчення про функціональний синтаксис мови, про усі елементи його структури, що у повному обсязі стосується лише літературної мови, тобто мови унормованої, всенародної, переважно національної, яка виявляється у всіх стилях, жанрах мови, в її усній і писемній формах. Різноманітність і багатоплановість наукових шкіл, течій, напрямів, маргінальних з іншими науками галузей лінгвістики і, нарешті, поглядів на певні мовні та мовленнєві явища, що характеризують історію лінгвістики ХХІ ст., як історію перманентного методологічного повстання у формі послідовних теоретичних переворотів, зумовили потребу цього дослідження. Велику потребу теоретичного опису, побудованого на відмінних від традиційної проблематики засадах, особливо відчутно тепер, після здобуття Україною державної незалежності.

Виклад основного матеріалу. У ЗВО мовна підготовка майбутніх учителів української мови передбачає вивчення навчального курсу «Сучасна українська літературна мова», важливим компонентом якого є синтаксис, тому важливим фактором стає зміст навчального матеріалу та спостереження над мовними фактами. У сучасній українській мовознавчій науці чільне місце посідають праці, присвячені актуальним проблемам синтаксису Д. Х. Баранника (словосполучення), І. Р. Вихованця (простий і складний синтаксис, елементарність), К. Г. Городенської (сполучники як синтаксичний засіб), В. Д. Горяного (односкладні речення), А. П. Грищенка (складносурядне речення), П. С. Дудика (синтаксис усного розмовного мовлення), А. П. Загнітка (теоретичні питання синтаксису), Н. Л. Іваницької (члени речення), А. Г. Кващука (складне речення), О. С. Мельничука (будова речення), К. М. Плиско, І. І. Слинька (проблемні питання синтаксису), К. Ф. Шульжука, серед них – вчення про сутність і роль синтаксичних одиниць.

На нинішньому етапі розвитку вищої освіти, коли є різноманітність і багатовекторність науко-

вих шкіл, напрямів, поглядів на певні мовні та мовленнєві явища, великої уваги набуває питання вибору форм проведення занять зі студентами закладів вищої освіти. Вагоме місце у методичній роботі викладачів української мови і сьогодні мають праці Олександра Беляєва, адже ефективні методи і засоби навчання мови, які він описує, можна використовувати і під час підготовки студентів-філологів. Так, обстоюючи значення спостереження над мовою, О. Беляєв вважав, що минуть роки, і цей метод знову пробиватиме шлях у освіту: «Досвід роботи за цими підручниками показує, що метод спостереження доцільно застосовувати тоді, коли факти і явища, що вивчаються, є складними або специфічними для української мови, вимагають того, щоб у них спочатку розібратися шляхом аналізу тексту (прикладів), перш ніж вдаватися до відповідного теоретичного положення, граматичного визначення чи правила. При цьому треба уникати помилок минулих років, а саме перетворення спостереження в універсальний метод навчання мови» (Беляєв, 1981: 64). Від рівня організації навчальної діяльності студентів на лекційних і практичних заняттях з сучасної української літературної мови залежить інтенсифікація навчального процесу. Велике значення для інтенсифікації має діяльність викладача на практичних заняттях, його вміння залучити студентів до виконання пізнавальних і практичних завдань, спрямованих на формування умінь і навичок.

Викладачі української мови повинні знати і розуміти головні цілі та методику комунікативного підходу до викладання і вивчення української мови. Головна ідея цього підходу полягає в тому, що студенти повинні не тільки здобувати знання, а й розвивати навички та вміння використання мовних форм для реальних комунікативних цілей. Сучасне викладання української мови звертає чималу увагу на підготовку студентів до використання мови в реальних ситуаціях за допомогою створення на заняттях у закладах вищої освіти чималої кількості ситуацій спілкування і заохочення студентів до участі в них.

Носії мови (свідомо чи несвідомо) впливають на характер цих змін, за сприятливих умов спрямовують їх у бік певного ідеалу, досконалості, гармонії, функціональної ефективності. У цьому випадку говорять про процеси регулювання й вдосконалення мови. У несприятливих умовах існування й функціонування мову можуть охопити деструктивні тенденції. Процес формування понять система і структура в лінгвістиці ще не завершений. Хоча поняття структура, система зайняли належне місце в мовознавстві, однак у

їх уживанні, розумінні їх сутності зустрічаються ще помітні розходження. Пояснюється це рядом причин, зокрема величезною складністю самого об'єкта даної науки: мова, не будучи очевидною в прямому досліді, реально виступає у дуже різноманітних формах і виявах.

Термін синтаксис іншомовного походження. У давньогрецькій мові слово синтаксис означало лад, шикуння війська, бойовий порядок військової одиниці. Будучи за походженням військовим найменуванням, слово це стало означати згодом також відповідну за правилами даної мови побудову (лад) фраз, речень. У теперішній час лінгвістичний термін синтаксис має два значення: 1) певний складник (компонент) мовної системи, а саме – моделі й закономірності побудови словосполучень, речень, способи їх взаємозв'язку; різновиди, характерні особливості й властивості цих одиниць і под., 2) наука, галузь мовознавства, яка вивчає, досліджує синтаксичний компонент мовної системи, класифікує, описує синтаксичні одиниці, виявляє способи їх компоновки, функції, структуру і под. Інакше кажучи, синтаксис – це певна об'єктивна мовна реальність, і синтаксис – це наші знання, уявлення про цю реальність. Під час ознайомлення з граматичними поняттями доцільною є постановка комплексних завдань, яка ґрунтується на аналізі мови текстів (у нашому випадку – повісті Юрія Федьковича «Штефан Славич»).

Студентам указують, що серед трьох синтаксичних одиниць найпериферійніше місце належить словосполученню, яке вживають на позначення певного елемента дійсності. Сполучення слів складаються з двох чи більше компонентів, які поєднані підрядним, напр.: «Нехай каже, хто що хоче – я все своєї: нема й нема кращого світа понад **гуцульські гори!**» (Федькович, 1985: 280), або сурядним, напр.: «**Боже, воля твоя! – все шовк, все кармазин та золото!**» (Федькович, 1985: 282), зв'язками.

Усі мовознавці визнають, що словосполучення, яке складається не більше, як з двох повнозначних слів, називають простим, або елементарним, напр.: «**Невеличке містечко** було собі, ся Турда, але гарне та веселеньке, мов у віночку» (Федькович, 1985: 283).

Якщо компонентів у словосполученні більше ніж два, воно є складним, або неелементарним, напр.: «Чи я, бувало, до них піду, чи він, бувало, до нас **приблизить: попросидимо, поговоримо, подражнимосся, а часом і погуляємо собі, знаєте...**» (Федькович, 1985: 282).

Отже, вивчення синтаксису словосполучень є надзвичайно актуальним, адже допомагає пізнати особливості структури висловлень, а тому й синтаксис, як лінгвістична дисципліна, має відповідно і вчення про словосполучення.

Другою синтаксичною одиницею є речення. Класифікуючи речення за складом, їх поділяють на прості і складні. За структурою прості речення (ПР) є такі: двоскладні і односкладні, поширені і непоширені, повні і неповні. У академічній граматиці ПР визначають за мінімальною кількістю головних членів, тобто лише за однією граматичною основою (за одним граматичним центром) речення. Цей граматичний центр формують або два головні члени – підмет і присудок (у двоскладному реченні), напр.: «**Мені аж сльози стали в очах від такого ласкавого слова моїх товаришів**» (Федькович, 1985: 284), або тільки один головний член (в односкладному реченні), напр.: «**Бо ще й мене засмутите**» (Федькович, 1985: 285).

Ілюстративно доводять, що є прості речення елементарні (ПРЕ), їх ще називають непоширеними (у таких реченнях немає другорядних членів, є лише головні члени, або один головний член), напр.: «– **Слухаю!**» (Федькович, 1985: 286); і прості речення неелементарні (ПРНЕ), у яких, крім головних, є хоча б один другорядний член, їх ще називають поширеними, напр.: «**Прийшли ми у село**» (Федькович, 1985: 287).

У сучасній українській мові виділяють ПР неускладнені та ускладнені. Ускладненими є речення з однорідними членами: підметами, напр.: «... **я з Штефаном та з капралом ідемо собі поволі дорогою**» (Федькович, 1985: 287); присудками, напр.: «**Пан обер-лейтман наш зараз і виймають** капшук з тютюном та й **дають мені повну жменю**» (Федькович, 1985: 283); означеннями, напр.: «**Недалеко міста вийшов против нас один товстий, черлений капітан з офіцерами, ніби тото нас зустрічати, а сам такий якийсь неласкавий, надутий, – по чому би й капітан називався?**» (Федькович, 1985: 284); додатками, напр.: «**Штефана й мене дали до одного волоха-багача...**» (Федькович, 1985: 287).

Важливо вказати студентам, що серед засобів, що ускладнюють ПР, особлива роль належить звертанню. Із семантичного погляду у функції звертання можуть бути іменники та субстантивовані слова. Звертання поділяють на поширені, напр.: «**Я сирота, не обижайте мене, товариші мої милі!**» (Федькович, 1985: 284), і непоширені, напр.: «– **А кудя підемо, братчику?**» (Федькович, 1985: 286).

Таким чином, ПР утворене за певною структурною схемою, має граматичне значення пред-

икативності та свою власну семантичну структуру. Але не можна характеризувати речення тільки як формально-граматичну конструкцію. ПР – монопропозитивне, адже у ньому змалювано лише одну пропозицію. Постійним компонентом зовнішньо-синтаксичної сфери структури речення є модальність, яка вказує на віднесеність змісту речення до об'єктивної дійсності. Модальність – це синтаксична категорія. За допомогою певних формальних засобів мови оформлюють модальні значення речення, на основі яких визначається модальний тип речення. За допомогою цих синтаксичних засобів розрізняють сім модальних типів речень: розповідні (оформлення реальної модальності) речення, напр.: «*От так то ми собі жили, і сварились, і мирились*» (Федькович, 1985: 286); речення питальної модальності, напр.: «*Як же мені не плакати?*» (Федькович, 1985: 285); речення спонукальної модальності, напр.: «*Але заспіваєш мені якої*» (Федькович, 1985: 286); речення бажальної модальності, напр.: «*Не дівдава би я був ні тот Ардял видіти, ні тоті цісарські доріжечки бити!*» (Федькович, 1985: 283); речення умовної модальності, напр.: «*Чому би не заспівав*» (Федькович, 1985: 286); речення гіпотетичної модальності (припущення), напр.: «*А варта спала около стола, мов п'яна, – чи то я ще був п'яний та мені здавалося, що цілий світ п'яний*» (Федькович, 1985: 295); речення переповідної модальності, напр.: «*– Заспівай мені, – каже, – тої, як летіла зозулечка понад море в гай*» (Федькович, 1985: 296).

Отже, поза категорією модальності, яка знаходить вияв у відповідних граматичних показниках, не може функціонувати українське речення.

Важливо розповісти студентам, що ПР поділяють на повні та неповні. В основі виділення неповних речень беруть факти функціонування неповних речень, які зумовлені контекстом і ситуацією мовлення, а також структурою самого неповного речення. Тому неповні речення є контекстуальні, ситуативні та еліптичні. Контекстуальні неповні речення – це такі речення, у яких пропущений член визначається з попередніх речень, з контексту. Найчастіше це речення з неназваним підметом, напр.: «*– Полюбив, – каже, а сам сумує*» (Федькович, 1985: 289).

Для вираження емоційного стану мовця речення може виділятися особливою інтонацією, певними експресивними варіантами, тобто речення повністю стає комунікативною одиницею. Традиційно прийнято вважати пунктуаційним знаком межі речення крапку (або крапки), знаки запитання чи оклику, котрі є у їх ролі. Усі речення

можуть бути або окличними, напр.: «*А сам блідий-блідий!*» (Федькович, 1985: 289), або неокличними, напр.: «*Прийшли до його хати*» (Федькович, 1985: 288). Окличні речення вимовляються підвищеним тоном, з окличною інтонацією і містять у собі повідомлення, питання, спонукування, до яких додається вияв сильного почуття.

Семантико-синтаксична структура складного речення (СР) відображає відношення між двома ситуаціями або між більшою їх кількістю. Складне речення з семантичного погляду поліпропозитивне, тобто орієнтоване на вираження не однієї пропозиції, а комплексу пропозицій, напр.: «*Але пішов я в один раз на варту аж до цісарської бані, а Штефан лишив дома*» (Федькович, 1985: 292), тоді як ПР – монопропозитивне, тобто семантично ПР виражає одну пропозицію, напр.: «*Він, сердешний, аж по полах руками вдарився*» (Федькович, 1985: 293).

Основний тип складних речень становлять речення мінімальної будови, що завжди включають дві граматичні основи. Таке речення є складним реченням елементарним (СРЕ), напр.: «*Дивлюся – а він сидить, сердешний, у садку та плаче-плаче!*» (Федькович, 1985: 289).

Складне речення неелементарне (СРНЕ) складається з трьох і більше частин, напр.: «*Вибіг надвір – аж тут ведуть його два жандарми з накрученими багнетами, а з ними йде рудий той парубок, що його Штефан тоді оборонив від смерті*» (Федькович, 1985: 293).

Складне речення насамперед являє собою семантичну (змістову) єдність, напр.: «*Лиш Штефан мій дуже засумував – таки так засумував, що я вже побоювався, аби не пішов до шпиталю*» (Федькович, 1985: 292). У цьому реченні висловлено думку про те, що *лиш Штефан ... дуже засумував – таки так засумував*, і що *... вже побоювався, аби не пішов до шпиталю*. Кожна з двох частин цього складного речення може функціонувати як окреме просте речення і мати своє смислове навантаження, але разом вони є цілісним синтаксичним вираженням думки.

Проте, є випадки, коли складові частини складного речення не мають самостійно семантики, і тому не можуть вживатися окремо, напр.: «*От так зайшли ми поволі й до Турди, де моя компанія стояла*» (Федькович, 1985: 283). У цьому реченні друга частина не може самостійно існувати і без попередніх частин її зміст – незрозумілий.

Деякі складні речення можуть виражати одну пропозицію. Це спостерігаємо на прикладі складнопідрядних речень з підрядною означальною частиною, напр.: «*Дев'ять нас відобрав один*

молоденький фельдфебер та й повів до своєї компанії, звісно, до нашої, а тут віддав нас капралам, **що** вже умисне того чекали» (Федькович, 1985: 284). Підрядна частина цього речення із сполучним словом *що* набула атрибутивної функції, тому речення виражає одну пропозицію.

Одна ситуація може бути зображена і в складнопідрядних реченнях з підрядними з'ясувальними, підрядні частини яких виражають з'ясувально-об'єктні відношення і підпорядковуються опорному дієслову в головній частині, напр.: «*Страшне ненавидів покійник, як йому хто за капрала згадав, – сяде, бувало, та плаче*» (Федькович, 1985: 285).

Отже, складне речення можна визначити як цілісне синтаксичне вираження єдиної складної думки, як знак взаємопов'язаних ситуацій, що виражені за допомогою певних семантико-синтаксичних відношень.

Семантико-синтаксичні відношення між частинами складного речення і засоби оформлення зв'язку в сполучникових (складносурядних і складнопідрядних) і безсполучникових складних речень лежать в основі семантико-синтаксичної структури речення. Складні сполучникові речення, залежно від характеру зв'язку між частинами та засобами його вираження, поділяються на складнопідрядні (СПР), напр.: «*Таже то відколи світ така уже поведінка у війську, що молодший товариш мусить старшому зброї пантрити*» (Федькович, 1985: 285), і складносурядні (ССР), напр.: «*Доньок не дав їм бог був, а сина мали лиш одним одного, як одну душу, але за того й хороший собі був, прехороший! – чорнявий, кучерявий, а зростом хоть так невеличкий, але складний, мов якого князя син*» (Федькович, 1985: 281).

Складові частини, внаслідок поєднання яких утворюється складнопідрядне речення, мають між собою відношення залежності: є частинка головна і частинка залежна. Ці відношення мають різні форми вираження. Складові частини, внаслідок поєднання яких утворюється складносурядне речення, не мають між собою відношень залежності.

Безсполучникові складні речення (СРБЕ) з недиференційованим синтаксичним зв'язком можуть бути елементарними (складаються лише з двох частин), напр.: «*– Та бо ти дурний, Штефане, – возьму я йому не раз казати*» (Федькович,

1985: 285), і неелементарними (СРБНЕ) (складаються з трьох і більше частин), напр.: «*Скоро ми увійшли – стара бабуся як заплаче, як удариться в одвірок сивою головою! – сказано: мати*» (Федькович, 1985: 288).

Таким чином, складне речення з формально-граматичного погляду відзначається тим, що воно будується за певною структурною схемою на основі двох чи більше предикативних одиниць.

Не можна уявити мови без третьої синтаксичної одиниці – тексту як комунікативного явища і лінгвістичної одиниці. Текст характеризується певними функціональними закономірностями своєї організації, це – витвір мовотворчого процесу, якому притаманна завершеність, виділений у вигляді письмового документа, літературно оброблений твір (поема), який складається із заголовка, у нашому випадку – повість «Штефан Славич», і ряду особливих одиниць, об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного і стилістичного зв'язків. Важливою особливістю повісті є стиль мовлення, який являє собою сукупність мовних засобів і прийомів, вибір яких зумовлений змістом (Штефан Славич – хлопець, який не мав зовнішньої свободи, але довів, що є свобода вибору, хоча і вчинив самогубство), характером і метою висловлювання.

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що на значну увагу заслуговує постать Юрія Федьковича – українського мислителя, письменника, літературознавця, фольклориста.

Висновки. Можемо зробити загальний висновок, що ефективність занять з української мови у ЗВО залежить від науково-теоретичного рівня змісту матеріалу, що вивчається, і підбору матеріалу для прикладів.

Синтаксичний матеріал пропонуємо добирати, починаючи від словосполучень. Потім вивчаємо поетапно просте речення і складне речення. Найтонші особливості з підготовки та проведення занять з граматики у ЗВО та вибору шляхів добору мовного матеріалу для спостережень є сферою для подальших досліджень учених, викладачів-практиків.

У рамках отриманих результатів можна намітити перспективу подальшого студіювання у цьому напрямку: простеження ефективності певних засобів і методів навчання синтаксису української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беляєв О. М. Сучасний урок української мови. Київ: «Радянська школа», 1981. 176 с.
2. Юрій Федькович. Поетичні твори. Прозові твори. Драматичні твори. Листи. Київ: Наукова думка, 1985. 574 с.

REFERENCES

1. Beliaev O. M. Suchasnyi urok ukrainskoi movy. [Modern lesson of the Ukrainian language]. Kyiv: «Soviet School», 1981. 176 p. [in Ukrainian].
2. Yuri Fedkovych. Poetychni tvory. Prozovi tvory. Dramatychni tvory. Lysty. [Poetry. Proseworks. Dramaticworks. Letters]. Kyiv: Naukova Dumka, 1985. 574 p. [in Ukrainian].